

ЛІТЕРАТУРА

1. Бондаренко З. Формування професійних компетентностей майбутніх інженерів в процесі їх проектної діяльності на заняттях з вищої математики / З. Бондаренко, С. Кирилашук // Збірник наукових праць. – Ч. 3. – 2011. – С. 14-23.
2. Власенко К.В. Про необхідність формування професійної спрямованості студентів інженерно-педагогічної академії в процесі вивчення вищої математики / К.В. Власенко // Міжнародна науково-практична конференція: «Математична освіта в Україні: минуле, сьогодення, майбутнє»; Національний педагогічний університет ім. М.П. Драгоманова. – К., 2007. – С. 123.
3. Главатських І.М. Професійна спрямованість математичної підготовки майбутніх інженерів-педагогів: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 / І.М. Главатських; Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова. – К., 2010. – 24 с.
4. Максимова Т.С. Методика формування професійно-орієнтованої евристичної діяльності студентів вищих технічних навчальних закладів на практичних заняттях з вищої математики: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 / Т.С. Максимова; Донецький національний ун-т. – Донецьк, 2006. – 285 с.

Э.И. ДИБРИВНА. ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНО-ОРИЕНТИРОВАННЫХ И ЭВРИСТИЧЕСКИХ ЗАДАЧ В КУРСЕ МАТЕМАТИКИ ДЛЯ СПЕЦИАЛИСТОВ АГРАРНОГО ПРОФИЛЯ

Резюме. В статье рассмотрены вопросы использования профессионально-ориентированных и эвристических задач при изучении математики будущими специалистами аграрного профиля. Отображена взаимосвязь содержания математического образования с содержанием специальных дисциплин и показана профессионально-практическая значимость математических знаний каждого раздела. Приведены примеры профессионально ориентированных задач с элементами эвристики в соответствии с разделами математики.

Ключевые слова: профессионально-ориентированные задачи, эвристические задачи, эвристика, эвристический подход, профессиональная направленность.

E.I. DIBRIVNA. THE USE OF PROFESSIONALLY ORIENTED AND HEURISTIC TASKS IN THE COURSE OF MATHEMATICS FOR SPECIALISTS OF THE AGRICULTURAL PROFILE

The summary. The article discusses the use of professionally oriented and heuristic problems in the study of mathematics by future specialists of the agricultural profile. The relationship between the content of mathematical education and the content of special disciplines is determined, and the professional and practical significance of the mathematical knowledge of each section is shown. Examples of professionally oriented problems with elements of heuristics are presented in accordance with the sections of mathematics.

Key words: professionally-oriented tasks, heuristic tasks, heuristic, heuristic approach, professional orientation.

Рекомендовано до друку.

Д-р. пед. наук, проф. І.С. Войтович.

Одержано редакцією 06.03.2017 р.

УДК: 378

І.М. МЕЛЬНИЧУК, Х.І. КОЗАК

МЕДИЧНИЙ КОЛЕДЖ ЯК ОСВІТНЄ СЕРЕДОВИЩЕ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ СЕСТРИНСЬКОЇ СПРАВИ

Резюме. У статті розглядається цілісне освітнє середовище медичного коледжу. Визначене освітнє середовище є простором особистісного становлення студента як майбутнього професіонала. Обґрунтована доцільність створення особливої гуманістичної ідеології медичного коледжу, яка забезпечує формування професійної ідентичності майбутніх фахівців сестринської справи.

Ключові слова: медичний коледж, освітнє середовище, сестринська справа, професійна ідентичність, професійна підготовка.

Постановка проблеми. Зміни, що відбуваються в сучасному суспільстві висувають нові вимоги до суб'єктів різних сфер діяльності, в тому числі й медсестринської. Майбутні фахівці сестринської справи повинні володіти певними особистісними та професійно значущими якостями. Важливим є усвідомлення студентами власної приналежності до професійної структури, ототожнення себе з обраною професією. Професійний розвиток майбутніх фахівців сестринської передбачає усвідомлення ними свого місця в системі міжособистісних стосунків колективу та професійного простору загалом. Приналежність особи до певної професії визначається як професійна ідентичність [5; 8], що формується у майбутніх фахівців сестринської справи в межах медичного коледжу. Як вказує О. Ісаєва, психологічно грамотне й обґрунтоване, комплексне і, водночас, індивідуалізоване навчання є одним з найсильніших і керованих чинників, що є основою активного формування професійної ідентичності майбутніх медичних сестер [3, 160].

Формування професійної ідентичності студентів медичного коледжу відбувається в умовах, які ініціюють гістерезис (явище запізнення соціальної поведінки), що зумовлює інертність у використанні інноваційних стратегій у професійній підготовці майбутніх молодших спеціалістів сестринської справи для їхнього особистісного становлення. Сучасна професійна медсестринська освіта, перебуваючи в стані інтенсивного змістового, парадигмального, парадигмального самовизначення, орієнтується на сутнісні механізми впливу на суб'єктів майбутньої професійної діяльності, на студента – майбутнього фахівця. У цій «рефлексії на себе» професійна медсестринська освіта, спрямовується, перш за все, на визначення ролі і місця в становленні майбутнього молодшого спеціаліста сестринської справи, шляхом розгляду професійної освіти медичних сестер як цілісності, а не локальних «впливів» за допомогою певного нормативного курсу навчальної дисципліни, тієї чи іншої форми організації освітньої діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Професійна ідентичність як частина комплексного, інтегративного поняття соціальної ідентичності досліджувалася багатьма науковцями (Е. Еріксон, О. Ісаєва, І. Мельничук, Т. Теджфел, Дж. Тернер, О. Романишина, К. Спірін, К. Шнейдер та ін.), однак трактується по-різному. Дослідники стверджують, що професійна ідентичність передбачає набір певних характеристик, які допомагають орієнтуватись у світі професій та реалізовувати особистісний професійний потенціал. На їхню думку, процес формування професійної ідентичності не обмежується лише вибором професії, оскільки будь-яка ідентичність – це мінливий і комплексний процес.

Метою статті є аналіз процесу формування професійної ідентичності майбутніх молодших спеціалістів сестринської справи в умовах цілісного освітнього середовища медичного коледжу.

Виклад основного матеріалу. Розгляд проблеми професійної ідентичності майбутніх фахівців медсестринства необхідно розпочинати з термінологічного аналізу поняття. Незважаючи на те, що нині термін «ідентичність» досить широко використовується в наукових дослідженнях та існує достатня кількість його визначень, значення цього поняття потребує уточнення.

Поняття ідентичності найчастіше співвідноситься з поняттями «Образ-Я», «Я-концепція», які розглядаються як еквівалент ідентичності [1, 102]. Трактуються ідентичності в сучасній психології пов'язані з дослідженнями самосвідомості, самовизначенням та соціалізацією особистості, де проблема ідентичності вирішується в ситуації послідовної тріади: свідомість – самосвідомість – образ Я, а ідентичність є еквівалентом самосвідомості [4, 162]. Водночас, погоджуємось із твердженням Л. Шнейдер, що «самосвідомість» та «ідентичність» не є тотожними поняттями, оскільки самосвідомість – це виокремлення людиною себе з об'єктивного світу, усвідомлення та оцінка себе як особистості, своїх вчинків, дій, думок і відчуттів, бажань та інтересів, а ідентичність – це результат активного процесу, що відображає уявлення суб'єкта про себе, тобто одиницею аналізу ідентичності є образ Я [8, 96-99]. Отже, поняття «ідентичність» дещо ширше, ніж поняття «самосвідомість», та охоплює усвідомлювані та неусвідомлювані компоненти, тоді як «Я-концепція» є результативною усвідомлюваною частиною ідентичності.

Аналізуючи наукові підходи щодо проблеми ідентичності, припускаємо, що передумови для виокремлення професійної ідентичності як самостійного поняття випливають зі змісту і логіки теоретичного й експериментального дослідження ідентичності, аналіз якого провів Ю. Поварьонков. Автор зазначає, що виокремлення професійної ідентичності є закономірним процесом послідовної диференціації поняття «ідентичність», оскільки основою цього процесу є врахування специфіки її елементів. Професійна ідентичність є критерієм професійного розвитку, який свідчить про якісні та кількісні аспекти прийняття людиною: себе, як професіонала; конкретної професійної діяльності як способу самореалізації та задоволення потреб; системи ціннісних норм, характерних для певної професійної спільноти [7, 139]. Становлення професійної ідентичності особистості, на думку Р. Семенової, передбачає процес самоотождоження з іншими представниками професійного середовища (реальної або ідеальної) на основі сталих емоційних зв'язків, що забезпечують стабілізацію професійної діяльності та професійного розвитку [6, 74].

Отже, професійну ідентичність майбутніх фахівців сестринської справи розглядаємо як складний комплексний особистісний механізм, що охоплює сукупність професійних конструктів: професійне самовизначення; професійну придатність; формування професійно значущих якостей; професійну готовність; розробку професійного життєвого плану. Цей феномен розглядаємо як цілеспрямовану активність студентів у межах навчально-професійної діяльності, що характеризується усвідомленням важливості обраної професії та є інструментом досягнення певних життєвих цілей. У зв'язку з цим необхідно відзначити, що формування професійної ідентичності майбутніх молодших спеціалістів сестринської справи є можливим у поєднанні з соціальною групою на основі єдності цілей і цінностей, а також здійснення будь-якої значущої для студентів діяльності.

Проблема становлення професійної ідентичності майбутніх фахівців медсестринства в освітньому просторі медичного коледжу потребує поглибленого дослідження, оскільки саме в цьому середовищі можливим є аналіз всього ланцюжка формування досліджуваного процесу у студентів: мотивація вибору професії, становлення студента з позиції професійного самовизначення, постановка професійних цілей, вироблення професійної придатності тощо. Найважливішим чинником, що визначає ефективність процесу формування професійної ідентичності майбутніх медсестер є психолого-педагогічна підготовка в коледжі, яка здійснюється з урахуванням її змістових і процесуальних характеристик та забезпечується шляхом використання всіх форм діяльності: навчальної, виховної, науково-дослідної, інноваційної, медичної тощо.

Безумовно, медичний коледж – це виховний і освітній інститут, один з чинників соціалізації особистості, де першочергове значення приділяється професійній медсестринській освіті у взаємозв'язку з формуванням у майбутніх фахівців сестринської справи професійної ідентичності. Відповідно до методу аналізу виховних організацій (за М. Братко [2]), медичний коледж доцільно охарактеризувати з різних аспектів, зокрема як: освітньо-виховний заклад, в якому реалізуються функції виховання через навчання; колектив, у якому важливу роль відіграє організація навчальної та позанавчальної діяльності; соціально-психологічна група, що впливає на її членів за допомогою вільного спілкування, норм і цінностей. Тому медичний коледж необхідно розглядати як установу і колектив, у якому відбувається процес розвитку і становлення особистості майбутньої медсестри. Тристоронній активний процес (активний викладач, активний студент, активна середовище між ними) дозволяє розглядати трикомпонентну взаємодію суб'єктів освітнього простору як єдиний процес цілеспрямованого формування професійної ідентичності особистості випускника коледжу.

Проаналізувавши навчально-виховну систему медичного коледжу, в межах дослідження виокремлено три групи його можливостей щодо формування професійної ідентичності майбутніх молодших спеціалістів сестринської справи: організаційні, професійно-педагогічні, технологічні.

Організаційними можливостями медичного коледжу у формуванні професійної ідентичності майбутніх медсестер є: 1) організація системного та цілеспрямованого процесу формування професійної ідентичності студентів коледжу, а також управління цим процесом; 2) створення сприятливого психоемоційного середовища; 3) професійно-особистісне консультування студентів, наявність методичної, психолого-педагогічної допомоги для всіх учасників навчально-виховного процесу; 4) можливість координації та побудови оптимальної взаємодії всіх суб'єктів освітнього процесу; 5) наявність матеріально-технічної бази, що сприяє професійній ідентифікації (бібліотечний фонд, студентські наукові товариства тощо); 6) наявність інституту кураторства, що забезпечує психологічну допомогу студентам у соціалізації та адаптації в коледжі.

Професійно-педагогічні можливості охоплюють: 1) загальнокультурні знання про ідентичність як філософську категорію та ідентифікацію в професійній діяльності; чинники, що впливають на формування професійної ідентичності; 2) професійні знання викладача, пов'язані з питаннями формування професійної ідентичності майбутніх фахівців сестринської справи (педагогіка, психологія, гуманістичні педагогічні технології, знання основних методів і форм організації становлення професійної ідентичності студентів); 3) вибір практико-орієнтованих методів професійної підготовки, спрямованих на формування у студентів професійної ідентичності; 4) особистісно-орієнтована підтримка процесу формування професійної ідентичності, що передбачає діагностику особистісних і професійних можливостей студентів, урахування їхніх індивідуально-психологічних здібностей під час розподілу завдань у процесі навчання, практики, організації бесід та індивідуального консультування.

Технологічними можливостями медичного коледжу у формуванні професійної ідентичності майбутніх медичних сестер є: 1) наявність у навчальному плані низки соціально-гуманітарних дисциплін, що формують етичні знання та переконання студентів; 2) щорічне проходження практики в закладах охорони здоров'я, що забезпечує постійний контакт з пацієнтом і можливість власної ідентифікації в межах виконання професійних обов'язків; 3) системна позанавчальна виховна робота коледжу, можливість участі у різноманітній колективній творчій діяльності; 4) волонтерська організація на базі медичного коледжу.

Отже полем формування професійної ідентичності майбутніх фахівців медсестринства є освітнє середовище медичного коледжу. Досліджуючи його в різних навчальних закладах, М. Братко розглядає його як систему умов, процес діалектичної взаємодії впливів і можливостей заохочення активності особистості в напрямі залежно-керованого переходу від діяльності в навчальній ситуації до діяльності в життєвій і професійній ситуації у запропонованих обставинах, побудови власного Я, що забезпечує створення умов для актуалізації внутрішнього світу особистості, її особистісного зростання, самореалізації, становлення самосвідомості [2, 18]. Відтак, дослідниця акцентує увагу на необхідності створення в навчальному закладі умов і можливостей для цілеспрямованого й ефективного використання педагогічного потенціалу середовища в інтересах особистісного розвитку всіх її суб'єктів.

Структура освітнього середовища медичного коледжу – це певна система стійких зв'язків і відносин, які визначають професійно-освітнє та культурне середовище навчального закладу. Найважливіше місце в ній належить навчально-пізнавальному процесу в усіх його напрямках (професійному, гуманітарному), формах і методах навчальної роботи зі студентами, науково-методичної діяльності викладачів, допоміжних структур, які забезпечують здійснення змістовної та методичної складової реального навчального процесу. Комфортне освітнє середовище володіє активним виховним впливом на студента, інтенсивність якого зумовлена професіоналізмом педагогічного колективу; рівнем розвитку студента як суб'єкта виховних взаємовідносин; психологічним кліматом у колективі; сформованими взаєминами між педагогами і студентами; морально-психологічними особливостями майбутніх медичних сестер; традиціями установи; соціально-професійними цінностями в певному мікросередовищі. Значущість такого середовища полягає в тому, що кожен студент щоденно занурюється у створений професійний простір, що сприяє формуванню у них професійної ідентичності ще в межах професійної підготовки в медичному коледжі.

Незважаючи на це, існує й певна нерівномірність формування професійної ідентичності студентів медичних коледжів, яка пов'язана, перш за все, з віковими особливостями студентів цього періоду, змінами в емоційно-вольовій сфері особистості, де спостерігаються кризові та динамічні періоди. Розглядаючи генезис досліджуваної проблеми в умовах медичного коледжу, необхідно звернутися до проблеми професійного самовизначення, що охоплює пошук і вибір професії, осмислення майбутньої сестринської діяльності.

Професійне самовизначення майбутніх фахівців медсестринства передбачає пошук і усвідомлення особистісного сенсу в обраній професійній діяльності. Використовуючи цю тезу припускаємо, що студент медичного коледжу стає суб'єктом сестринської діяльності, водночас йому необхідно усвідомити, для чого та з якою метою вона здійснюється. Динаміка професійного самовизначення залежить від ставлення студентів коледжу до цієї діяльності, однак ускладнюється специфікою цього вікового періоду, в якому недостатньо чітко й об'єктивно сформоване уявлення про навколишню реальність та переважає емоційний чинник у побудові моделі поведінки. Вибір професії часто зумовлений саме емоційним забарвленням і носить стихійний, іноді протестний характер. Подібний деструктивний аспект гальмує розвиток професійного самовизначення. У цій ситуації особливу роль необхідно приділити профорієнтаційному чиннику, який охоплює низку напрямів: професійну інформацію, консультативний супровід, професійний відбір, професійну адаптацію. В результаті позитивного професійного самовизначення формується об'єктивний образ обраної професії, який стає для студента вектором в оволодінні професійною майстерністю, в досягненні поставлених професійних цілей та вирішенні завдань.

У процесі формування професійної ідентичності майбутніх фахівців медсестринства особливе місце посідає вироблення в студентів професійно важливих якостей. Генератором вироблення професійних якостей у майбутніх медсестер під час підготовки в медичному коледжі є елементи виробничого навчання. Наприклад, у медичних

інститутах та університетах джерелом цього процесу є науково-дослідницька, експериментальна та аналітична діяльність студентів, а застосування її результатів на практиці є наслідком проведеної науково-дослідної роботи. Безсумнівно, що дослідницька та експериментальна робота важлива і в освітньому середовищі коледжу, однак у виробленні професійно важливих якостей в умовах коледжу вона носить підпорядкований характер.

Не менш важливою специфічною властивістю у формуванні професійної ідентичності майбутніх медсестер є професійна придатність, яка відображає їх індивідуальність у здійсненні професійної діяльності, здатність виконати ту чи іншу роботу, об'єктивно оцінювати себе в цьому процесі. Відтак, професійна придатність – це певний багаж уже сформованих професійних знань, навичок, умінь в умовах освітнього середовища, а також особистісних якостей студента, які дають змогу ефективно й якісно виконувати професійні завдання.

Важливими елементами формування професійної придатності є не лише задоволеність процесом діяльності та її результатом, а й престиж професії, матеріальне забезпечення, особливості соціального середовища, в умовах якого буде здійснюватися професійна діяльність. В освітньому середовищі медичного коледжу процес формування професійної придатності ускладнюється тим, що не всі названі чинники є визначальними для студентів.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Таким чином, узагальнюємо, що вікові та психологічні особливості студентів медичного коледжу не завжди сприяють розвитку професійної ідентичності в її усталених теоретичних межах. Саме тому майже всі рівні генезису професійної ідентичності відрізняються нечіткістю: у процесі розвитку того чи іншого її складника (наприклад, професійне самовизначення або професійно важливі якості) істотно виявляється один чинник, тобто комплексний характер процесу формування професійної ідентичності майбутніх фахівців медсестринства у більшості випадків піддається деструкції. Таким чином, схема формування професійної ідентичності майбутніх молодших спеціалістів сестринської справи в умовах освітнього процесу медичного коледжу та інституту має суттєві відмінні особливості.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо у розробці практичних рекомендацій і методики формування професійної ідентичності майбутніх молодших спеціалістів сестринської справи в медичних коледжах.

ЛІТЕРАТУРА

1. Артюхина А.И. Образовательная среда высшего учебного заведения как педагогический феномен: [монография] / А.И. Артюхина/ – Волгоград: Изд-во ВолГМУ, 2006 – 237 с.
2. Братко М.В. Освітнє середовище вищого навчального закладу : пошук стратегій управління / М.В. Братко // Педагогічна освіта: Теорія і практика. Сер.: Психологія. Педагогіка. – 2014. – № 22. – С. 15-21.
3. Ісаєва О. Інноваційний підхід щодо культурно-освітнього середовища вищих навчальних медичних закладів освіти / Оксана Ісаєва // Витоки педагогічної майстерності. – 2014. – Вип. 13. – С. 157-162.
4. Кахно І.В. Особистісне становлення майбутнього лікаря в умовах вищого медичного навчального закладу / І.В. Кахно // Збірник наукових праць К-ПНУ імені Івана Огієнка. Сер.: Проблеми сучасної психології. – 2015. – Вип. 30. С. 257-267.
5. Мельничук І.М. Формування професійної ідентичності майбутніх фахівців як педагогічна проблема / І.М. Мельничук // Науковий вісник Мукачівського державного університету. Серія «Педагогіка та психологія». – 2015. – Вип. 1 (1). – С. 92-96.
6. Освітнє середовище як чинник становлення обдарованої особистості: [монографія] / Р.О. Семенова, О.Л. Музика, Д.К. Корольов [та ін.]; за ред. Р.О. Семенової. – Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2014. – 228 с.
7. Поварёнков Ю.П. Проблемы психологии профессионального становления личности / Ю.П. Поварёнков. – [2-е изд.]. – Саратов: Изд-во Саратовского гос. социально-экономического ун-та, 2013. – 322 с.
8. Шнейдер Л.Б. Профессиональная идентичность : структура, генезис и условия становления: дис. ... докт. психол. наук: 19.00.13 / Лидия Бернгардовна Шнейдер – М., 2001. – 348 с.

І.Н. МЕЛЬНИЧУК, К.І. КОЗАК. МЕДИЦИНСКИЙ КОЛЛЕДЖ КАК ОБРАЗОВАТЕЛЬНАЯ СРЕДА ФОРМИРОВАНИЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ИДЕНТИЧНОСТИ БУДУЩИХ СПЕЦИАЛИСТОВ СЕСТРИНСКОГО ДЕЛА

Резюме. В статье рассматривается целостная образовательная среда медицинского колледжа. Определенная образовательная среда является пространством личностного становления студента как будущего профессионала. Обоснована целесообразность создания особой гуманистической идеологии медицинского колледжа, которая обеспечивает формирование профессиональной идентичности будущих специалистов сестринского дела.

Ключевые слова: медицинский колледж, образовательная среда, сестринское дело, профессиональная идентичность, профессиональная подготовка.

I.M. MELNYCHUK, Kh.I. KOZAK. MEDICAL COLLEGE AS EDUCATIONAL ENVIRONMENT FOR PROFESSIONAL IDENTITY OF FUTURE NURSING PROFESSIONALS FORMING

The summary. The article deals with an integral educational environment of medical college. Defined educational environment is becoming personal space of student's development as a future professional. The expediency of creating special humanistic ideology of medical college which provides formation of professional identity of future nursing professionals is justified.

Key words: medical college, education environment, nursing, professional identity, professional training.

Рекомендовано до друку.
Д-р. пед. наук, проф. Н.Б. Грицай.

Одержано редакцією 13.03.2017 р.